Moeilijkheden bij de verklaring van de plaatsnaam "GEMERT"

In zijn toespraak voor de ledenvergadering van onze kring op 28 december 1962 wees de heer Van der Wijst op het opmerkelijke feit, dat er rond Gemert zoveel lo-namen voorkomen: Handel, Boekel, Veghel. Aarle-Rixtel. Alvorens onze lezers hieruit konklusies gaan trekken, zou ik er echter op willen wijzen dat hetzelfde geldt voor de donk-namen: Esdonk, Boerdonk, Keldonk, (Beek en) Donk.
Bovendien is de term "lo" allesbehalve eenzinnig. In Dr J.de Vries: Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse plaatsnamen (Aula 85, Utr./Antw. z.j. blz 105/106) vond ik:
"Lo" heeft verschillende betekenissen. Wij vinden in de andere Germaanse talen: Nederduits: "lôh" "klein bosje" maar ook "Laaggelegen moerassige beboste streek; in het Opperduits betekent "lo" moerassige weide"; oud-Engels: "Leah" betekent "weide, veld". De samenhang met Latijn: "lucus" voert tot een grondbetekenis "open bos met grasweiden", dat dan ook in verband met de plaatselijke gesteldheden op moerassige streken kan slaan. Na de rooiing van het bos bleef er alleen weidegrond over. In de Nederlandse plaatsnamen vinden wij de volgende betekenissen:
1. grasrijke, met laag houtgewas bedekte plek in het bos; dan ook bos in het algemeen.
2. lage, moerassige grond, vooral in West Vlaanderen en Brabant, misschien ook in een naam als Meppel.
3. als verkorting van lode, loet betekent het buitendijks water, kil, kreek, vandaar waterloop, zoals in de naam Deurloo bij de Westerschelde, Hondsloo in het Haringvliet, het Loogors op Strijen.
4. kan "plaats" betekenen en dan met locus te verbinden zijn, wat men aangenomen heeft voor Baflo.

Laat ons nu even zien wat er gezegd wordt van de verschillende lo-namen:

AARLE N-NB kan samengesteld zijn uit aar en lo, dus ongeveer "Arendsbos".Zie verder bl lo(id.blz.16)
RIXTEL N-NB oude vormen Ricstel,c.1200 Richstelle,1202 Rikestelle,1249 Rixtelle,in 1279 Ricstelle. Het tweede lid zal "plaats"(van nederzetting) betekenen; het eerste lid is dan de PN Riko.(id.blz 144).
BOEKEL N.-NB en B-OVl is ontstaan uit boekelo en betekent dus beukenbos. De Vlaamse plaats heette in de 12e eeuw Bocla (id.blz.33)
HANDEL N-NB bij Gemert heeft als oudere vormen Haenle, Hanel en is dus een lo-naam verbonden met haan. Maar is dit misschien een verkorting van de PN Hagano? (id.blz 70)
VEGHEL N-NB ontstaan uit Vechelo. Dit is echter ook niet duidelijk(id.blz 173)
Hoewel door de heer Van der Wijst niet genoemd,hier ook nog:
BAKEL N-NB en B-L- Het Brabantse dorp heette in 714 Bagoloso, in 721 Baclaos. De uitgang is zonder twijfel lo "open bos" maar het eerste deel is moeilijker te verklaren. Men moet wel uitgaan van een woord met g en niet met k, maar er is weinig kans om hierin te vinden het woord mnl.Bagghe "big" ook al neemt men dan een betekenis van "das" aan(id.blz 24)
MORTEL N-NB en L is het woord morter, mortel "drassige grond" kan afgeleid zijn van murw in de zin van "weke grond".
GROTEL wordt niet genoemd in dit woordenboek.
VOLKEL N-NB uit Volkelo, is dus het bos van Fulko. (id.blz 177)
OMMEL N-NB kan zijn een lo-naam verbonden met de PN Ommo, verkorting van Audomêr.(id.blz 127.
LIESSEL N-NB is een samenstelling van lies en lo, dus te verklaren als Liesbos.(Onder "Liesbos" vindt men dat lies betekent: een slechte grassoort) (id.blz 104)

In deze (vrij willekeurige) 11 namen ontmoeten we dus 5 maal uitgesproken de betekenis "bos", 1 maal de betekenis "plaats"; 2 maal wordt er niet meer beweerd dan dat de betr.naam een "lo-naam" is, zonder verdere

nuancering., 1 maal(Mortel) is er geen verband met lo, 1 naam is niet opgenomen in het woordenboek, 1 maal(Veghel) zegt de auteur dat de afleiding onduidelijk is.
Gezien al deze vaagheden lijkt het me wel erg gewaagd de betekenis van "Gemert"(wat die dan ook mag zijn) in verband te brengen met de betekenissen van de namen van de in de buurt liggende plaatsen. (een rekbaar begrip overigens). Vooral de suggestie (zoals ik die ergens hoorde) als zou "Gemert" betekenen: open plaats tussen de bossen, lijkt me wel wat al te simplistisch. Zelfs indien er hier in Gemert een open plek tussen de bossen geweest is, hoeft dit nog niet uit te sluiten dat men de naam gegeven heeft naar aanleiding van heel andere en misschien veel karakterestiker kenmerken, om de mogelijkheid van een persoonsnaam nog niet eens te noemen. Trouwens, hoe moet het dan met de donknamen? Moeten we daaruit soms afleiden dat Gemert een laaggelegen plaats is?
Laat ons voorlopig tevreden zijn met wat Dr de Vries geschreven heeft over "Gemert"(id.blz 63) "Gemert, N-NB, in 1080 Gamerthe, in 1261 Gemerthe geschreven. De verklaring uit gen-aard "streek leidend naar een akkergrond" is volkomen uit de lucht gegrepen. Wij moeten blijkbaar uitgaan van een grondvorm Gamarithi, dat is een collectief van "gamara" dat echter duister is.
(Voor het jaartal 1080 hierboven genoemd door Dr De Vries, zie men M.van der Wijst: Hoe lang bestaat Gemert al? Nieuwe bouwstenen voor de Gemertse geschiedschrijving: Gemerts Heem, nr 8, sept.1962, blz 3-7).
Over de naam "Handel" schreef dr H.H.Knippenberg (Wetenswaardigheden). De plaatsnaam Handel, Brabants Heem Jrg VI nr 5, sept./okt.1954,blz. 113/114.

W.J.Vos, Pandelaar 94